

Počiatky mesta Prešova na základe výsledkov najnovších archeologických výskumov

MARIÁN ULIČNÝ – PETER HARČAR

Abstrakt: Archeologický výskum v Mestskej pamiatkovej rezervácii Prešov v polohách Hlavná ul. č. 121, Slovenská ul. č. 6 a Svätoplukova ul. č. 1 zdokumentoval sídliskové zahĺbené objekty, ktoré predstavujú v súčasnosti prvé hmotné pramene pre poznanie charakteru a rozsahu osídlenia, ako aj života a hospodárskych aktivít obyvateľov mesta z obdobia tesne po jeho založení. Objekty môžeme na základe keramiky zaradiť do druhej tretiny 13. – začiatku 14. storočia.

Kľúčové slová: Prešov – počiatky mesta – zahĺbené objekty.

The Origins of the Town of Prešov Deduced from the Results of the Latest Archaeological Research

Abstract: Archaeological research carried out in the Prešov Municipal Protected Area at Hlavná Street no. 121, Slovenská Street no. 6 and Svätoplukova Street no. 1 has revealed sunken buildings that represent the first material sources for the study of the nature and extent of the settlement, as well as the life and agricultural activities of the town inhabitants in the period immediately after its establishment. On the basis of ceramic finds, the buildings may be placed in the second third of the 13th century and the early 14th century.

Key words: Prešov – origins of the town – sunken buildings.

Napriek tomu, že Prešov patril do nevelkej skupiny slobodných kráľovských miest stredovekého Uhorska, historickému jadrú mesta nebola z archeologického hľadiska dlhodobo venovaná pozornosť. Až do záveru 90. rokov 20. storočia tunajšie archeologické akcie pozostávali z občasných obhliadok stavebných prác, dokumentácie nehnuteľných a vyzdvihnutia hnutelných nálezov. Ešte zriedkavejšie bola o tejto sporadickej činnosti informovaná aj odborná obec (Kolektív 1962, 304; Slivka 1983, 226–227; Klčo 1988, 75).

Prvým väčším archeologickým odkryvom v centre mesta bol výskum dolnej mestskej brány v roku 1999 (Tomášová–Uličný 2000, 138–139). Avšak v priebehu posledného desaťročia sa výskumná činnosť v pamiatkovej rezervácii mimoriadne zintenzívnila. Prísnejšou ochranou archeologických nálezov v procese prípravy stavieb sa dosiahlo, že obhliadky a dokumentácie odkrytých nálezov boli postupne nahradzované sondážnymi, resp. plošnými odkryvmi. V súčasnosti disponujeme už informáciami z cca 60 archeologických výskumov dotýkajúcich sa priamo mestskej pamiatkovej rezervácie. Výsledky niektorých z nich boli už aj čiastočne publikované (Tomášová–Uličný 2000a, 139–140; Uličný 2000, 140–141; Uličný 2000a; Uličný 2002, 210–212; Uličný 2003, 152–153; Uličný–Harčar 2006, 185–202; Uličný–Harčar 2007, 193–194).

Aj keď rozvíjajúca sa mestská archeológia prináša stále nové hmotné pramene, v historickej literatúre venujúcej sa počiatkom východoslovenských miest aj v súčasnosti pretrvávajú prežitá predstava o ich vzniku. Existencia Slovenskej ulice v okrajových polohách tunajších miest a mestiečiek sa stala základom historickej konštrukcie, že nemecké výsadné obce vznikli vytvorením novej ulice (námestia) v susedstve staršej slovenskej osady. Aj v prípade Prešova sa táto ničím nepodložená fikcia stala súčasťou monograficky spracovaných dejín mesta (Sedlák 1965, 97). Následne tento názor nekriticky preberala aj ďalšia, novšia literatúra (Urbanová 1986, 9; Uličný 1990, 251; Švorc 1997, 13).

Doterajšie výsledky výskumov na území mestskej pamiatkovej rezervácie však nepotvrdili stopy staršieho pravekého ani včasnostredovekého osídlenia. Staršie osídlenie je pritom registrované mimo historického jadra na nižších terasách rieky Torysa (obr. 1). Najstaršie doklady z obdobia včasného stredoveku nachádzame na ľavobrežnej terase Torysy v polohe Kráľova hora. Výplň zahĺbených sídliskových objektov dovoľuje zaradiť počiatky slovanského osídlenia už do 7. storočia (Tomášová–Uličný 1998, 164–465). Od tohto obdobia môžeme

Obr. 1. Prešov. Ortofotomapa mesta s vyznačením lokalít predlokačného osídlenia. 1 – Bikoš; 2 – Kráľova hora; 3 – Mýto; 4 – Sídliisko II; 5 – Pod Kalváriou; 6 – Pavlovičovo nám.; 7 – Budovateľská ul. Autor obr. P. Harčar.

Abb. 1. Prešov. Orthophotokarte der Stadt mit Kennzeichnung der Fundstellen der vorlokationszeitlichen Besiedlung. 1 – Bikoš; 2 – Königsberg; 3 – Maut; 4 – Siedlung II; 5 – Unter dem Kalvarienberg; 6 – Pavlovič-Platz; 7 – Erbauerstr. Abbildung erstellt von P. Harčar.

uvažovať o kontinuálnom osídlení mikroregiónu. Archeologické pramene naznačujú, že včasnostredoveké osídlenie tvorili zrejme menšie poľnohospodárske osady, ktoré sa po vyčerpaní pôdy postupne presúvali po oboch brehoch rieky Torysa, využívajúc dolné plochy nezalievajúcich terás. Poukazuje na to pomerne hustá koncentrácia lokalít, ktoré sú od seba vzdialené len niekoľko stoviek metrov, ako aj dokumentované objekty z rovnakej časovej fázy na väčšine nálezísk. Slované osídlenie bolo zistené na ľavom brehu rieky aj z blízokých polôh Bikoš (Tomášová 1990, 161; Béreš–Tomášová 1991, 28–29), Sídlisko II (Blahuta 1963, 161–162) a Pod Kalváriou (Miroššayová–Tomášová 2001, 153–154), na pravom brehu rieky na Pavlovičovom námestí a priľahlej Budovateľskej ulici (Budinský–Krička 1961, 352–357), teda juhozápadne od historického centra. Nie je bez zaujímavosti, že na spomínaných polohách je posledná fáza osídlenia spojená s obdobím 12. – začiatku 13. storočia. Je zrejme, že táto okolnosť súvisí s veľkou sídelnou transformáciou regiónu v období tesne po tatárskom vpáde. Údolné osady zanikajú, pričom sú nahradené výsadnou obcou nemeckých kolonistov. Najstaršia písomná zmienka o prešovských Nemcoch pritom pochádza už z roku 1247 (Sedlák 1965, 65).

Osada nemeckých hostí bola na rozdiel od jej agrárnych predchodcov založená na vyššej terase Torysy. Niet pochyb, že nová poloha bola daná charakterom vznikajúcej obce – ako remeselno-obchodného centra priľahlého regiónu. Južná cesta od Košíc viedla údolím Torysy na severozápadný okraj Šarišskej župy s pokračovaním do Poľska. Práve v novej osade bola križovaná východnou a západnou cestou. Východná cesta sa v neďalekých Kapušanoch rozvetvovala na severnú vetvu, vedúcu cez Bardejov do Poľska a východnú vetvu, vedúcu na Zemplín. Nová západná cesta Šarišskou vrchovinou spojila Šariš so susedným Spišom.

Vychádzajúc z historických mapových podkladov, ako aj zachovanej urbanistickej štruktúry sa môžeme domnievať, že výsadnú obec tvorilo spočiatku nepravidelné šošovkovité námestie Hlavnej ulice s obojstrannou zástavbou. Východný blok zástavby námestia bol priamy, nakoľko súčasťou lokácie bola aj paralelná Slovenská ulica s jednostrannou zástavbou na východnej strane. Mesto sa však v 14.–15. storočí postupne rozširovalo južným a západným smerom. Južná, predĺžená časť námestia nebola v stredoveku a na počiatku novoveku považovaná za súčasť štyroch štvrtí námestia, ale za samostatnú ulicu (Platea Hungarorum). V rámci postupujúcich opevňovacích prác v prvej polovici 15. storočia bol na západnej strane mlynský náhon posunutý západným smerom, takže do opevnenia sa dostala aj novovytvorená paralelná ulica s námestím na západe – Jarková ul. (Urbanová 1986, 10–15).

Archeologické výskumy v historickom jadre mesta priniesli bohaté materiálne doklady o živote a hospodárskych aktivitách tunajších mešťanov od konca stredoveku, ale najmä v novoveku. Mimoriadny význam majú však prvé zistené archeologické nálezy z 13.–14. storočia, teda z obdobia, počas ktorého prevládala ešte drevo-hlinitá zástavba. Neberúc do úvahy nestratifikované nálezy, v súčasnosti registrujeme štyri miesta, kde boli zdokumentované zahĺbené objekty z 13.–14. storočia (obr. 2). Dve polohy zastupujú okrajové lokality námestia (Hlavná ul. č. 121, Svätoplukova ul. č. 1), ďalšie dve dokazujú rovnčasovosť jednostrannej Slovenskej ulice (Slovenská ul. č. 6, Slovenská ul. č. 82). V tomto príspevku je pozornosť venovaná prvým trom lokalitám, ktoré boli skúmané Pamiatkovým úradom SR.

Prvý objekt z obdobia vrcholného stredoveku bol zdokumentovaný v roku 2005 v súvislosti s prebiehajúcou obnovou národnej kultúrnej pamiatky – meštianskeho domu na Hlavnej ul. č. 121 v Prešove (Uličný–Harčar, v tlači). Murované jadro meštianskeho domu pochádza až z druhej polovice 16. storočia. V zadnej časti prejazdu, rozšíreného prestavbou na prelome 19. a 20. storočia, sa pri hĺbení nových suterénnych priestorov zachytil zvyšok pravidelného pravouhlého objektu, zahĺbeného cca 40–50 cm do úrovne ílovito-piesčitého podlažia. Výskumom bola zachytená časť južnej steny objektu s takmer kolmými stenami a miernym prechodom do zarovnaného dna (obr. 3). Západná stena bola zničená zemnými prácami, bola však dokumentovaná na severnom profile stavebnej jamy. Najpodstatnejšia časť nálezu bola zlikvidovaná hĺbením historických suterénov niekedy v závere 18. – prvej polovici 19. storočia pod východnou časťou prejazdu.

Obr. 2. Prešov, mestská pamiatková rezervácia. Objekty z 13.–14. storočia. 1 – Hlavná ul. č. 121; 2 – Svätoplukova ul. č. 1; 3 – Slovenská ul. č. 6; 4 – Slovenská ul. č. 82. Autor obr. P. Harčar.

Abb. 2. Prešov, Städt. Denkmalreservat. Objekte aus dem 13.–14. Jhdt. 1 – Hauptstr. Nr. 121; 2 – Swatopluk-Str. Nr. 1; 3 – Slowakische Str. Nr. 6; 4 – Slowakische Str. Nr. 82. Abbildung erstellt von P. Harčar.

Objekt bol v smere S–J zachovaný v dĺžke 195 cm, pričom na severnej strane bol porušený murovanými konštrukciami severnej obvodovej steny meštianskeho domu. Presahoval tak na neskúmanú parcelu domu Hlavná ul. č. 123, čo poukazuje na odlišnú parceláciu územia v stredoveku. Zásyp tvorila mozaikovitá svetlohnedá až sivohnedá piesčitá výplň s drobným štrkom a malými uhlíkmi. Hnuteľný materiál pozostával zo sporadických úlomkov vrcholnostredovekej keramiky (obr. 8:2, 3, 5) a značne skorodovaného železného predmetu.

Nemožno úplne vylúčiť, že preskúmaná jama patrila k pravidelným štvoruholníkovým obytným objektom z obdobia 13. storočia, ktoré už v minulých desaťročiach boli rozpoznané

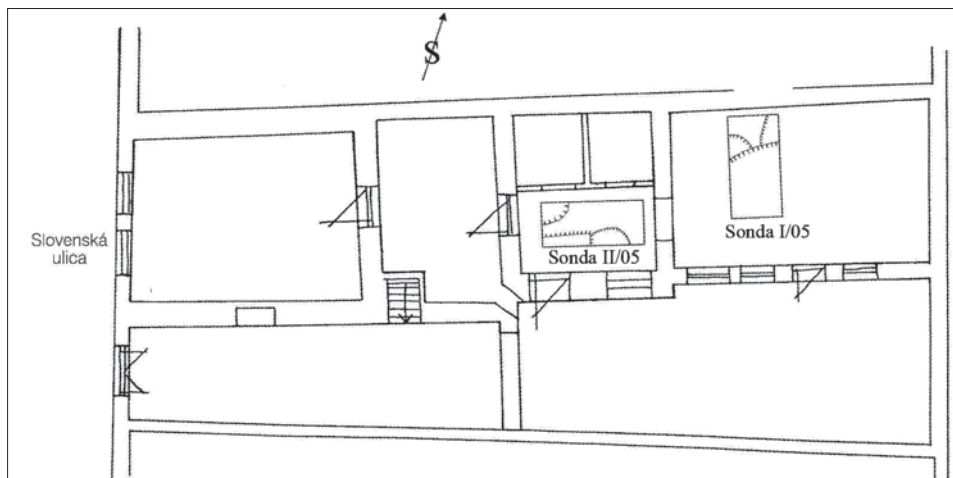

Obr. 3. Prešov, Hlavná ul. č. 121. Východný profil stavebnej jamy so zahĺbeným vrcholno-stredovekým objektom. Foto P. Harčar.

Abb. 3. Prešov, Hauptstr. Nr. 121. Ostprofil der Baugrube mit eingetieftem hochmittelalterlichem Objekt. Foto P. Harčar.

v historických jadrách českých miest (Frýda 1977, 63–66; Klápště–Velímský 1977; 121–129, Richter 1982, 39–50; Procházka 2007, 52–56) a v poslednom čase boli zistené aj na západnom Slovensku (Staník–Urmínský 2003, 11).

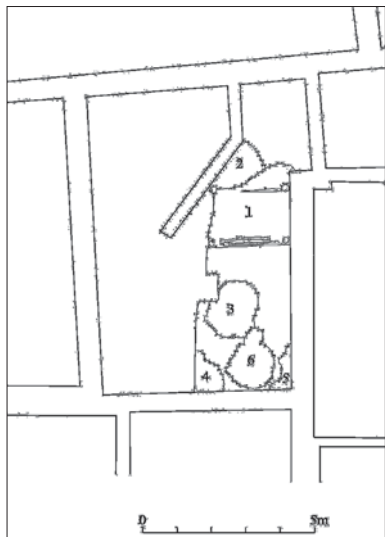
V tom istom roku bol realizovaný aj archeologický výskum v areáli meštianskeho domu na Slovenskej ul. č. 6 (obr. 4). Menšia sondáž sa uskutočnila v polohe asanovaného dvorového krídla, ktoré malo byť nahradené novostavbou (Uličný–Harčar 2006). Vo východnejšie situovanej sonde I/2005 boli zachytené dve menšie nepravidelné jamy, zahĺbené 30 a 50 cm do úrovne piesčito-ílovitého podlažia (obj. 1–2/2005). Obe jamy boli v superpozícii s veľkou odpadovou jamou z prvej polovice 19. storočia (obj. 3/2005). Z výplne obj. 1/2005 pochádza skromný keramický materiál, druhá jama bola bez nálezov. Na jej rovnaké časové zaradenie však poukazuje ojedinelý keramický materiál pochádzajúci z najspodnejšej vrstvy prekrývajúcej oba objekty. Výraznejší materiál priniesla západnejšie ležiaca sonda II/2005. Postupným prehlbovaním sa ukázalo, že celá plocha sondy rozmerov 300 × 130 cm sa nachádza v polohe rozľahlého zahĺbeného obj. 6/2005 z obdobia vrcholného stredoveku. V juhozápadnom nároží sondy bol v superpozícii s plytkým objektom z neskorého stredoveku, v severozápadnom rohu sondy s menšou jamou z raného novoveku. Nepravidelné dno s dvoma zahĺbeniami poukazuje na prvotnú funkciu objektu ako exploatačnej jamy. Hlina mohla byť využitá pri výstavbe drevo-hlinitého domu nachádzajúceho sa zrejme západnejším smerom pri uličnej čiare. Jama však bola sekundárne využívaná na rôzne hospodárske účely. V jej západnej časti boli dokumentované najmenej 4 razy upravené ohniská, prekryté piesčitými vrstvami. Okrem početného keramického materiálu (obr. 7:1–4, obr. 8:1, 6) z výplne pochádzajú ojedinelé železné kovania a sklovitá troska. Vo východnej časti jamy bola pod piesčito-štrkovitými zásypmi dokumentovaná vrstva ílov, ktorá nepochádza z historického jadra mesta. Aj z tejto časti pochádza identický, aj keď menej početný keramický materiál.

Obr. 4. Prešov, Slovenská ul. č. 6. Parcela meštianskeho domu so situovaním sond. Kresba P. Harčar.

Abb. 4. Prešov, Slowakische Str. Nr. 6. Parzelle des Bürgerhauses mit Lage der Sonden. Zeichnung P. Harčar.

Najnovšie nálezy z obdobia vrcholného stredoveku priniesol výskum v roku 2008 v areáli národnej kultúrnej pamiatky – meštianskeho domu na Svätoplukovej ul. č. 1. V štvorkrídlovom objekte s uzavretou dispozíciou bolo skúmané jeho nádvorie. Na neporušenej južnej časti nádvorja sa podarilo zachytiť celkovo 5 objektov z obdobia vrcholného stredoveku, zahĺbených do žltého piesčito-ílovitého podložja (obr. 5–6). Intaktne zachovaný bol objekt 3/2008. Išlo o oválnu jamu s priemerom 140 až 180 cm. Steny sa postupne zvažovali k plytkému dnu, zahĺbenému len 25 cm do úrovne podložja. Z výplne jamy pochádza len sporadický keramický materiál a úlomky medených plieškov. Bohatý nálezový súbor však pochádza z objektu 2/2008. Z pôvodne oválnej jamy s dnom v hĺbke cca 65 cm od úrovne rastlého terénu však zostal len malý segment. Jama bola totiž zo západnej strany porušená odpadovou jamou z prvej polovice 19. storočia a na východnej až severnej strane vstupom

Obr. 5. Prešov, Svätoplukova ul. č. 1. Nádvorie domu s plochou výskumu. Kresba P. Harčar.

Abb. 5. Prešov, Swatopluk-Str. Nr. 1. Hof des Hauses mit Grabungsfläche. Zeichnung P. Harčar.

do suterénov zo záveru 19. storočia. Prevažujúcu zložku nálezov tvorili úlomky z hlinených nádob, z ktorých sa podarilo zrekonštruovať aj jeden menší hrniec (obr. 7:7). Okrem zvieracích kostí bola vo výplni objektu hojne zastúpená aj železná troska. Ojedinele sa vyskytovali železné plátky zo stavebných kovaní a listovitá strelná s trňom.

Na západnom okraji nádvorja boli dokumentované menšie zahĺbené objekty 4–6/2008. Objekt 4/2008 predstavoval zrejme exploatačnú oválnu jamu s nepravidelným zahĺbením a dnom v hĺbke 65 cm od úrovne rastlého terénu. Zachoval sa z nej len menší fragment dĺžky cca 115 cm, nakoľko jama bola na západnej strane zlikvidovaná výstavbou západného traktu domu a na severnej strane novodobými zemnými zásahmi. Z výplne pochádzajú úlomky z hlineného riadu, medzi nimi aj kresebne zrekonštruovateľný hrnček (obr. 7:8). Objekt 5/2008 bol zvyškom analogickej jamy, ktorá bola zlikvidovaná výstavbou južného a západného traktu domu. Z výplne objektu pochádza len niekoľko keramických fragmentov a zlomok železnej skoby. Intaktne zachovaný

Obr. 6. Prešov, Svätoplukova ul. č. 1. Zahĺbené objekty 4–6/2008. Foto P. Harčar.

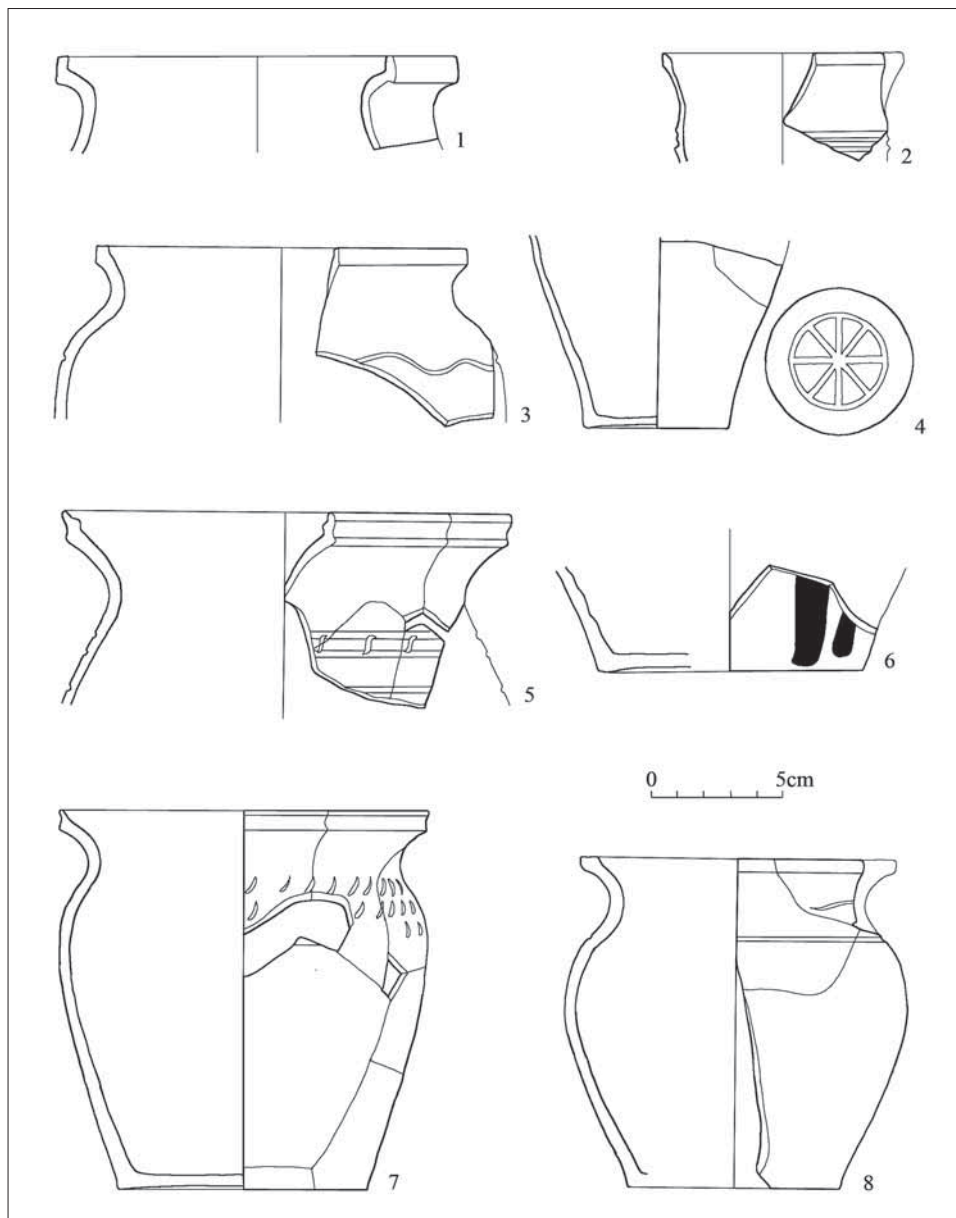
Abb. 6. Prešov, Swatopluk-Str. Nr. 1. Eingetieftete Objekte 4–6/2008. Foto P. Harčar.

vaný bol posledný odkrytý objekt 6/2009. Takmer pravidelná kruhová jama mala priemer cca 130 cm. Mierne zošíkmené steny prechádzali do zarovnaného dna v hĺbke cca 55 cm. Na severnej strane objektu vybiehal polkruhový výčnelok dĺžky 40 cm s plytkým zahĺbením len 20 cm. Aj z výplne posledného objektu bol vyzdvihnutý keramický materiál z toho istého obdobia. Pochádza odtiaľ aj železná troska a kliniec. Zväčša nepravidelne zahĺbené objekty odkryté na nádvorí domu je možné interpretovať ako súčasť hospodárskeho zázemia predpokladaného dreveno-hlinitého domu, ktorý sa zrejme nachádzal v polohe západného traktu jestvujúceho murovaného domu.

Pre časové zaradenie odkrytých nehnuteľných nálezov mali rozhodujúci význam získané súbory keramických nálezov. Tie nasvedčovali tomu, že vyššie analyzované objekty z troch polôh mesta sú približne z rovnakého obdobia. Vyzdvihnuté keramické fragmenty pochádzajú z nádob vyrobených na pomaly rotujúcom hrnčiarском kruhu, z ktorého boli zásadne strhávané. Na niektorých dňach sa nachádzali značky, najčastejšie vo forme kola so sústavou priečnikov (obr. 7:4). Nádoby z tradičnej hrnčiarскеj hliny boli najčastejšie vypalované do sivohnedých až hnedých odtieňov, zriedkavejšie sa vyskytovali oxidácie vypálené exempláre červenohnedej farby. Približne tretina nádob bola vyrábaná z iného druhu hliny, ktorá po vypálení získala svetlookrovú farbu.

Drvivá väčšina črepov pochádza z hrncovitých nádob. Hrnce s najväčším vydutím zväčša v hornej polovici výšky boli na pleciach zdobené jednoduchými rytými líniami, vlnovkami, šikmými nechtovitými vrypami, resp. kombináciou týchto výzdobných prvkov. Vyhrnuté ústia boli ukončené rôzne formovanými okrajmi. Najčastejšie sú profilované okraje na vnútornej strane s rebierkom či šikmým zarovnaním (obr. 7:5, obr. 8:2–5, 8) a nahor vytiahnuté, vodorovne zarovnané okraje s rímsovitou profiláciou na vonkajšej strane (obr. 7:1, 3, 8, obr. 8:1, 6–7).

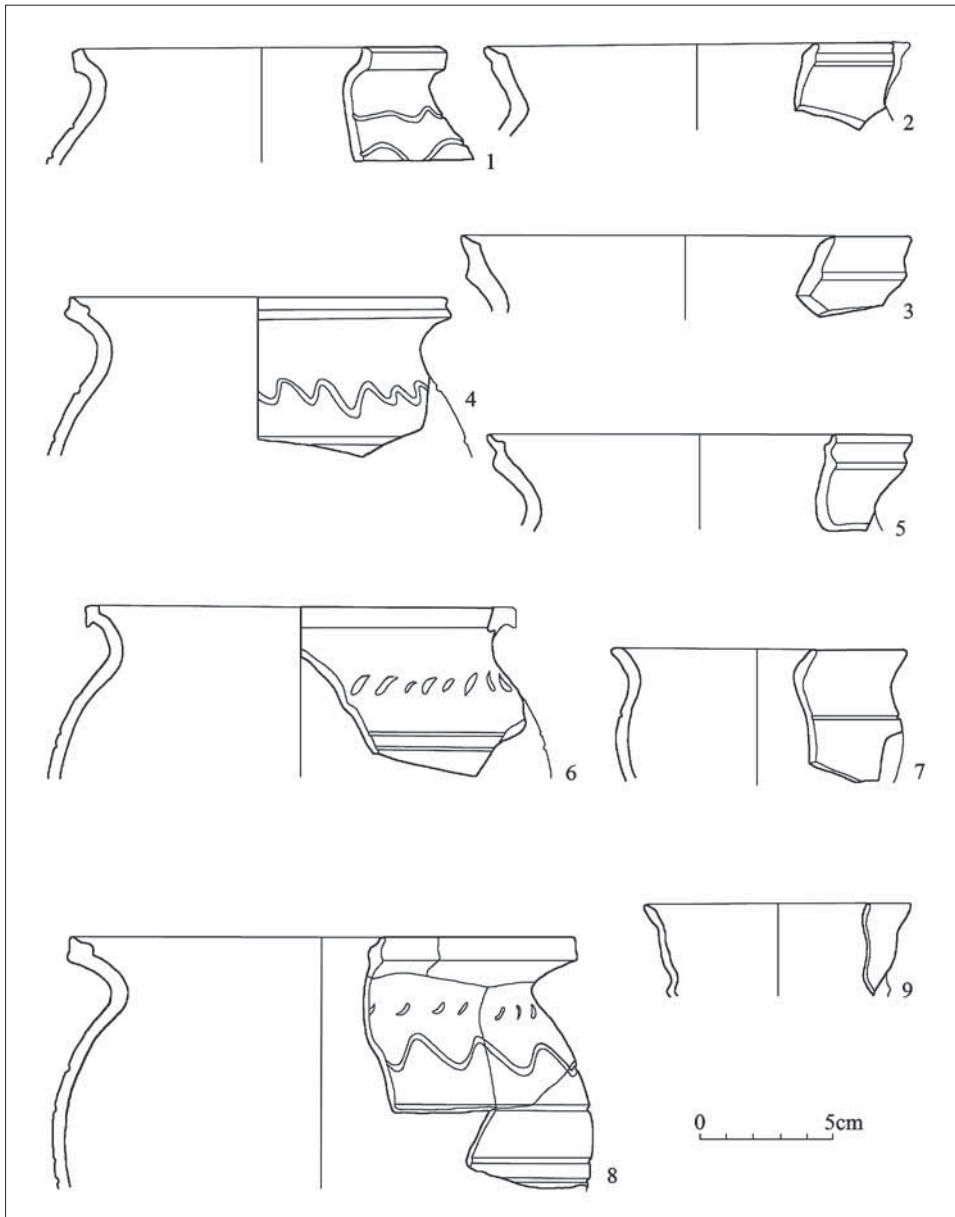
Niekoľko úlomkov (najmä svetlookrovej farby) potvrdzuje výskyt stolovej keramiky vyrábanej zväčša z jemnozrnného materiálu. Inventár stolového riadu tvorili najmä fľaše

Obr. 7. Prešov. Vrcholnostredoveká keramika. 1–4 – Slovenská ul. č. 6; 5–8 – Svätoplukova ul. č. 1. Kresba M. Uličný.
 Abb. 7. Prešov. Hochmittelalterliche Keramik. 1–4 – Slowakische Str. Nr. 6; 5–8 – Swatopluk-Str. Nr. 1. Zeichnungen M. Uličný.

(obr. 7:4) a džbány. Niektoré nádoby svetlookrovej farby mali maľovanú výzdobu, pozostávajúcu z červených pásov a vlnoviek (obr. 7:6). Pozoruhodnou zložkou sú aj úlomky z mimoriadne tenkostenných nádob (obr. 7:2, obr. 8:9).

Ako najbližšie analógie ku keramike z vrcholnostredovekých objektov z Prešova je možné uviesť poddatované nálezy z intravilánu Ostrovia (Lamiová-Schmiedlová 1964, 233–264). Podobné nálezy tvoria súčasť typologicky najstaršej skupiny predmetov z obdobia výstavby hradu Šariš (Uličný 2003a, 612–616), ako aj počiatkov hrádok v Medziankach (Slivka–Valašek 1986, 137–162), Ruskej Novej Vsi (Uličný 2003b, 213) a Hanigovciach (Uličný 2000b,

Obr. 8. Prešov. Vrcholnostredoveká keramika. 1, 6 – Slovenská ul. č. 6; 2–3, 5 – Hlavná ul. č. 121; 4, 7–9 – Svätoplukova ul. č. 1. Kresba M. Uličný.

Abb. 8. Prešov. Hochmittelalterliche Keramik. 1, 6 – Slowakische Str. Nr. 6; 2–3, 5 – Hauptstr. Nr. 121; 4, 7–9 – Swatopluk-Str. Nr. 1. Zeichnungen M. Uličný.

142). Na základe vyššie uvedených analógií môžeme keramické súbory, a tým aj zahĺbené objekty zaradiť do strednej fázy východoslovenskej vrcholnostredovekej keramiky, teda rámcovo do druhej tretiny 13. – prvej tretiny 14. storočia.

Zdokumentované zahĺbené vrcholnostredoveké objekty z Prešova v súčasnosti predstavujú prvé získané hmotné pramene pre poznanie charakteru a rozsahu osídlenia, ako aj života a hospodárskych aktivít obyvateľov mesta z obdobia tesne po jeho založení.

Literatúra

- BÉREŠ, J.–TOMÁŠOVÁ, B., 1991: Druhá etapa záchranného výskumu v Prešove – Zweite Etappe der Rettungsgrabung in Prešov, AVANS 1989, 28–29. Nitra.
- BLAHUTA, F., 1963: Nálezy na Sídlišku II v Prešove v rokoch 1961–1962 – Funde auf der Siedlung Nr. 2 in Prešov in den Jahren 1961–1962, Študijné zvesti AÚ SAV 11, 153–168.
- BUDINSKÝ-KRÍČKA, V., 1961: Slovanské osídlenie na severovýchodnom Slovensku – Die slawische Besiedlung in der Nordostslowakei, Slovenská archeológia 9, 347–390.
- FRÝDA, F., 1977: Zemnice 13. století z Plzně-Roudné – Halbgrubenhäuser aus dem 13. Jh. aus Plzeň-Roudná, AH 3, 63–66.
- KLÁPŠTĚ, J.–VELÍMSKÝ, T., 1977: Mostecké zemnice 13. století – Grubenhäuser von Most aus dem 13. Jahrhundert, AH 3, 121–129.
- KLČO, M., 1988: Novoveké nálezy z Prešova – Neuzeitliche funde aus Prešov, AVANS 1987, 75. Nitra.
- KOLEKTÍV, 1962: Archeologický výskum na východnom Slovensku roku 1961, Študijné zvesti AÚ SAV 9, 288–304.
- LAMIOVÁ-SCHMIEDLOVÁ, M., 1964: Kontrolný výskum v Ostrovanoch v roku 1963 – Kontrollgrabung in Ostrovany im Jahre 1963, Študijné zvesti AÚ SAV 13, 233–264.
- MIROŠŠAYOVÁ, E.–TOMÁŠOVÁ, B., 2001: Záchranný výskum na diaľničnom privádzajúci v Prešove – Rettungsgrabung auf der Fernstrassenzuleitung Prešov-Západ, AVANS 2000, 153–154. Nitra.
- PROCHÁZKA, R., 2007: Archeologie a poznání moravských a slezských měst – Die Archäologie als Mittel zum Kennenlernen von mährischen und schlesischen Städten im Mittelalter, AH 32, 37–80.
- RICHTER, M., 1982: Hradištko u Davle, městečko ostrovského kláštera – Hradištko bei Davle – eine Kleinstadt des Ostrover Klosters. Praha.
- SEDLÁK, I. A KOL., 1965: Dejiny Prešova I. Košice.
- SLIVKA, M., 1983: Nálezy kachlíc z Prešova – Kachelfunde aus Prešov, AVANS 1982, 226–227. Nitra.
- SLIVKA, M.–VALLAŠEK, A., 1986: Archeologický výskum stredovekého hrádka v Medziankach – Die archäologische Erforschung der mittelalterlichen kleinen Burg in Medzianky, Nové obzory 28, 137–162.
- STANÍK, I.–URMINSKÝ, J., 2003: Nálezy drevozemných objektov na Hviezdoslavovej ulici 12 v Trnave, Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja 7, 9–28.
- ŠVORC, P., 1997: Sprievodca po historickom Prešove. Prešov.
- TOMÁŠOVÁ, B., 1990: Záchranný výskum v Prešove – Rettungsgrabung in Prešov, AVANS 1988, 161. Nitra.
- TOMÁŠOVÁ, B.–ULIČNÝ, M., 1998: Včasnოსlovanské sídlisko v Prešove – Frühslawische Siedlung in Prešov, Východoslovenský pravek 5, 157–172.
- 2000: Archeologický výskum Dolnej brány v Prešove – Archäologische Untersuchung des Unteren Tores in Prešov, AVANS 1999, 138–139. Nitra.
- 2000a: Výskum mestského opevnenia v Prešove – Untersuchung der Stadtbefestigung in Prešov, AVANS 1999, 139–140. Nitra.
- ULIČNÝ, F., 1990: Dejiny osídlenia Šariša – Besiedlungsgeschichte des Šariš-Gebietes. Košice.
- ULIČNÝ, M., 2000: Archeologický prieskum počas rekonštrukčných prác v centre Prešova – Archäologische Erkundung während der Rekonstruktionsarbeiten im Stadtzentrum von Prešov, AVANS 1999, 140–141. Nitra.
- 2000a: Stredoveké mestské opevnenia v Sabinove a v Prešove. In: Bardkontakt 2000 (nestránkované). Bardejov.
- 2000b: Keramika z Hanigovského hradu – Keramik von der Burg Hanigovce, AVANS 1999, 141–142. Nitra.
- 2002: Archeologický prieskum v MPR Prešov – Archäologische Geländeerkundung in Prešov, AVANS 2001, 210–212. Nitra.
- 2003: Výskum v Mestskej pamiatkovej rezervácii Prešov – Grabung Denkmalschutzgebiet in Prešov, AVANS 2002, 152–153. Nitra.
- 2003a: Veľká stredoveká kolonizácia a keramická produkcia na východnom Slovensku – Die mittelalterliche Kolonisation und die keramische Produktion in der Ostslowakei, AH 28, 611–620.
- 2003b: Keramika z hradu Solivar – Keramik aus der Burg Solivar. In: Východoslovenský pravek 6, 213–217.
- ULIČNÝ, M.–HARČAR, P., 2006: Archeologický výskum na Slovenskej ulici č. 6 v Prešove – Archaeological research on the Slovenská Street No. 6 in Prešov, Monumentorum tutela 17, 185–202.
- 2007: Archeologický výskum v MPR Prešov – Archäologische Ausgrabungen im StadtDenkmalreservat Prešov, AVANS 2005, 193–194. Nitra.
- v tlači: Vrcholnostredoveký objekt z Hlavnej ulice č. 121 v Prešove, Východoslovenský pravek IX – An object from the high middle ages in Hlavná street, Prešov, v tlači.
- URBANOVÁ, N., 1986: Prešov. Pamiatková rezervácia – Prešov. Eine Stadt unter Denkmalschutz. Bratislava.

Die Anfänge der Stadt Prešov aufgrund der Ergebnisse der jüngsten archäologischen Grabungen

In der bisherigen archäologischen Grabung im Städtischen Denkmalreservat Prešov wurden keine Spuren einer älteren, vormittelalterlichen Besiedelung bestätigt. Eine vorlokationszeitliche Besiedelung ist jedoch in den niederen Flussterrassen der Torysa in den Lagen Bikoš, Kráľova hora (Königsberg), Siedlung II, Pod kalváriou (Unter dem Kalvarienberg), am Pavlovič-Platz und in der Straße Budovateľská (Erbauerstr.) belegt. An den meisten von ihnen bilden Objekte aus dem 12. – Anfang des 13. Jahrhunderts die letzte Besiedelungsphase. Die Ansiedlungen sind dann anschließend durch Gründung der privilegierten deutschen Gemeinde Prešov auf den höher gelegenen Terrassen des Flusses Torysa in den vierziger Jahren des 13. Jahrhunderts untergegangen.

Die privilegierte Gemeinde Prešov wurde im Bereich der Straßen Hlavná (Hauptstr.) und der parallel verlaufenden Slovenská (Slowakische Str.) loziert. Diese Annahme wurde vor kurzem durch archäologische Grabungen in den Straßen Hlavná Nr. 121, Svätopluková (Swatoplukstr.) Nr. 1, Slowakische Str. Nr. 6 und Slowakische Str. Nr. 82 nachgewiesen. In der Hauptstr. Nr. 121 gelang es 2005 im hinteren Teil der Durchfahrt eines Bürgerhauses das Fragment eines regelmäßigen viereckigen Objektes zu erfassen, das offenbar zu Wohnzwecken diente. Die Grube reichte bis in die benachbarte, nicht untersuchte Parzelle des Nachbarhauses in der Hauptstr. Nr. 123 hinein, was auf eine unterschiedliche Parzellierung im Mittelalter hindeutet.

Im gleichen Jahr wurde auch eine archäologische Grabung auf dem Areal des Bürgerhauses in der Slowakischen Str. Nr. 6 durchgeführt. In der östlicher angelegten Sonde I/2005 wurden zwei kleinere unregelmäßige Gruben (Obj. 1–2/2005) erfasst, die sich mit einer großen Abfallgrube aus der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts in Superposition befanden. Bedeutenderes Material lieferte die westlicher angelegte Sonde II/2005. Durch eine allmähliche Vertiefung zeigt sich, dass sich die gesamte Fläche der Sonde in der Lage des ausgedehnten aus der Zeit des Hochmittelalters stammenden eingetieften Objektes 6/2005 befindet. In der südwestlichen Ecke der Sonde bestand eine Superposition mit einem flachen Objekt aus dem frühen Mittelalter, in der nordwestlichen Ecke der Sonde dann mit einer kleineren Grube aus der frühen Neuzeit. Der unregelmäßige Boden mit zwei Eintiefungen deutet auf eine primäre Funktion des Objektes als Abbaugrube hin. Die Grube wurde sekundär zu verschiedenen wirtschaftlichen Zwecken genutzt, worauf angelegte Feuerstellen im östlichen Teil und Lehmschichten im westlichen Teil hinweisen.

Die jüngsten Funde aus der Zeit des Hochmittelalters lieferte eine Grabung aus dem Jahr 2008 auf dem Areal des Bürgerhauses in der Swatopluk-Str. Nr. 1. Im untersuchten südlichen Teil des Hofes konnten insgesamt 5 Objekte aus der Zeit des Hochmittelalters erfasst werden. In den meisten Fällen handelte es sich um unregelmäßige ovale Gruben. Nicht gestört waren das flache ovale Objekt 3/2008 und das eingetiefte kreisförmige Objekt 6/2008 mit einem flacheren halbkreisförmigem Vorsprung an der Ostseite. Die Objekte 4 und 5/2008 waren durch den Bau des Süd- und Westtraktes des Hauses gestört. Das meiste Fundmaterial lieferte ein Segment des kreisförmigen Objektes 2/2008, das vom neuzeitlichen Objekt 1/2008 aus der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts und der Mauerkonstruktion der Eingangstreppe zum Souterrain größtenteils zerstört wurde.

Von den eingetieften Objekten der oben erwähnten drei Fundstellen stammt eine Keramik, die anhand von Analogien dem Zeitraum 2. Drittel 13. – Anfang 14. Jahrhundert zugeordnet werden kann. Die dokumentierten eingetieften hochmittelalterlichen Objekte aus Prešov stellen gegenwärtig die ersten entdeckten materiellen Quellen zur Erforschung des Charakters und Umfangs der Besiedelung, sowie des Lebens und der wirtschaftlichen Aktivitäten der Bewohner der Stadt aus der Zeit kurz vor ihrer Gründung dar.

